

"...Tzpir mscidind eyx hzrtlril il ox smimi shbtimiz oldu"

"Turqut Ozalla tkbtik grd ona syldim ki, biz bir "byk qarda" digr "byk qarda"la vzlmk istmirik"

Aran Agentiliyi: Azrbaycann ilk prezidenti Ayaz Mtlilov Moderator.az - n mkdana verdiyi nvbtli msahibd sasn sovet dvrnd bel, xalqn qlbindn xarlmaz mmkn olmayan slamn Azrbaycan xalq v dvltili n mhm rolundan, bzi dvltilrin lkmiz, Qaraba mslsin mhz dini prizmadan yanamasndan, masir dvltilin dindn ...msbt mnada yararlanmasnn vacibliyindn bhs edib

(Msahibnin vvlini bu linkdn oxuya bilrsiniz: moderator.az/news/196327.html)

Ayaz mllim, slam haqqnda shbtimiz yarmq qald. Konkret olaraq sizin rhbr olduunuz dvrnd - Azrbaycanda din mnasibtdn danaq. Qafqaz Mslmanlar darsi il mnasibtlr nec qurulurdu? Aura, ?Mhrrmlk mrasimlrin basq-filan yox idi ki

Azrbaycann rhbri olduum illrd, htta sovet dvrnd bel, dindarlarla hakimiyytin mnasibti ox normal idi. - Mslmanlar z dini mrasimlrini, o cmlnd Aura v Mhrrmlk zadarqlarn srbst kild icra edirdilr. Onu da deyim ki, mn 1990-c ilin yaznda ilk Azrbaycan rhbri olaraq Tzpir mscidind eyxislam hzrtlrini ziyart etdim. Allahkr Paazad il din-dvlt mnasibtlri haqda ox smimi shbtimiz oldu. V mn vuruladm ki, kommunist bir rhbr olmama baxmayaraq din xadimlri v dindarlarla daim xo bir mnasibtin trfdaryam. nki qidmiz mxtlif ola bilr, amma unutmmaq olmaz ki, biz hammz Azrbaycan xalqnn nmayndriyik. Shbt zaman eyxislam respublikada mscidlrin brpas v yenilrinin, elc d mdrslrin tikilmsi istiqamtind ilr grlmsinin zruriliyi il bal mrcit etdi. V mn o vaxtk grgin ictimai-siyasi vziyyt rmn bu ynd mmkn ilr ...grcyimizi syldim

Sizc, bu gn xarici gclrin Azrbaycanda slam faktorundan yararlanmaqla sabitliyi poza bilcyi ehtimal n - ?drcd realdr

Hazrda, lbtt, slam ad altnda maskalanm qruqlarn ksr lklr olduu kimi, biz qar da real thlksi var. Bunun - qarasn alınmas n dvltimiz mmkn tdbirlri grr. Ancaq bir gerklik d var ki, biz regionumuzda beynlxalq terroruluqla mbarizd Rusiya prezidenti Vladimir Putin d minntdar olmalyq. O, z sinsini qabaa verrrk bu regionu Yaxn rqdn gln "D" thlksindn qorudu. Xzrdn, Aralq dnizindn Suriyadak terrorulara qar atlan raketlr bo yer buraxlmrd... V onu da nqr alsaq ki, hmin "D" in trkibin Qazaxstan, Tacikistan, zbkistanla yana, Azrbaycandan da yzlrl adam qoulub, Rusiyann Suriyada msly mdaxil etmycyi halda o terrorular ...bizim bamz bir-bir ksrdir

Btn bunlarla bel Azrbaycanda dini-siyasi duruma hssaslqla yanamaq grkdir. Son Aura gnnd mn Bakda mam Hseyin(s) zadarlarnn izdihamn, onlarn kiilr, qadnlr ayr kild olmaqla nec tkilatlanm formada hrkt etdiklrini grnd dndm ki, birdn kims bu "ordu" nun istiqamtini yanl bir trf ynlts, onda lkd nlr ba verr, hans ordu bunun qarasn alar. Ona gr d bu gn lkd ninki xarici, daxili siyast d byk rol oynayr. lk nvbd Azrbaycan xalqnn rufah halnn yaxladrlmas n tcili v ciddi tdbirlr grmk lazmdr. lkd xarici tsirlrdn uzaq, gerklama xidmt edn on minlrl vtnda, o cmlnd gnclr var ki, onlardan qorxmaq lazmdr deyil. ksin, dini radikalln qarasn alınmas n onlarn potensialndan istifad etmk grkdir. nki bzi xarici gclr daxild hakimiyyt alternativ axtarlar. Hazrda lkd gerklama mxalift yoxdur. Bs dmnrlr iqtidara alternativ ola bilck kimdn, hans gcdn yararlana bilrlr? Bu haqda ciddi dnmk lazmdr. Ona gr mn daim deyirm ki, Azrbaycan prezidenti v onun xanmn apard siyasti dstklmk grkdir. Birinci vitse-prezidentlik institutu bs yer yaradlmad. ndi tdrin myyn olunur ki, kimlr bu haqda n dnr. Dini camed ox gman, el qvvlr ola bilr ki, bunun leyhindirlr. Ancaq biz anlayr ki, prezident lham liyevin trafnda formalam isteblyment btn nqsanlarna rmn uzun illr Azrbaycan mhitind mmkn olan islahatlar v digr dyiikliklrin "dyirman"ndan kemi kadrlardr. Buna baxmayaraq biz tcili kiild daxild mtdil iqtisadi-siyasi durum yaratmalyq. Ona gr ki, xarici gclr daim ...daxildki fikir aylqlarndan, ziddiyytlrdn yararlanmaa alrlar

Yeri glmkn, hesab edirm ki, Putin v Nazarbayev xarici thlksizlik zola yaratmaq n doru yol seiblr. MDB

İkinci də bu iştirak verilməlidir. V hesab edirm ki, Rusiyann Avrasiya tifaqı tərkibində he bir İkinin suverenliyini ...mədaxil etməklə niyyəti olmayacaq

gr Rusiyann tarixi (ar Rusiyas, SSR dövründə v konkret olaraq Qarabağ məsələsində v s.) Azərbaycanca olan -
?münasibətini nəzərə alsaq, buna necə inanmaq olar, Ayaz mülüm

ox sadəcə. gr siz ermənilərlə münasibət məsələsini nəzərə tutursuzsa, burada erməniləri bir o qədər "gəhlandırmaq" -
olmaz. Bilməklə lazımdır ki, bu əlaqələr ruslar qəzəblənəyən qaldır. Nəyə görə? Ona görə ki, 1990-cı illərin vətənlində Kreml
aydın oldu ki, Azərbaycan bədən potensialı ilə o zaman Rusiyannın strateji dövləti olan Türkiyə ilə inteqrasiya
kursunu gətirib. Bu ki, faktdır. Amma mən 1990-cı ildə Türkiyənin mərhum prezidenti Türqüt Özalpa təkbətək gərdən
ona sığdım ki, biz bir "bək qarda" digər "bək qarda"la vətənləmə istəmirik. Ona görə ki, vətənlə, bizim Qarabağ
problemimiz var. Biz bunu edib bilmirik. Biz Qarabala risk edib bilmirik. Amma biz qardağ İkinin birləşmə hətə
ola bilmirik. Bizim Türkiyə ilə qardağ bəddir. Buna rəmn bizi harada nə gəldiyini aydın drk etməliyik. V dövlətliyik
ki, biz zəmə necə məvazintdə saxlaya v bu gərməz "suallət mənelri" necə ədləyə bilmirik. Türqüt bək onu da dedim
ki, siz biz Avropa ilə laq qurmaqda iştirak verə bilməzsiz, biz isə siz Rusiya ilə iqtisadi laqlar qurmaqda yardım ola
bilmirik. Bu gən(1990-cı ilə nəzərə tutulur-S.L.) Rusiyannın salam iqtisadiyyata, salam tərfdə ehtiyac var. Siz zə
məraqlarınız hyatə keirmək nə nəhəng Rusiya bazarından yararlanə bilməzsiz. V s. Türqüt zəllə gərdən nə isə mən
Moskvada SSR xarici ilr naziri E.əvərdnadzenin məvini A. Bəsmerinə il gərdən Türkiyə ilə laqlar qurman
Moskva nə faydasından tərfləndirdim. Mən ona sığdım ki, bu gən Türkiyə Kərm məharibsi dövründə kimi dövlət
olaraq bəxmaq olmaz. Hazırda Türkiyə gərək iqtisadi partnyordur. O zaman bu ilri gərmək alınmadı. SSR daldı,
mən postumu itirdim, Türqüt zəllə vfat etdi... V bir dəfə 1990-cı illərdə Moskvada bir türkiyəli(ox gərmən ki, xəsusi
xidmət orqanların nəməyndsidi idi) mənimlə sərbətləndirdi ki, bu gən Türkiyəni anlayrlar ki, hətə SSR zamanında
...siz bizim həkumət necə faydalə məsləhət vermişiz. Yni Türkiyədə sizin yeriniz yəksəkdir

Yax ki, son illərdə Putin gəzənləməz gədi etdi v Türkiyəni- rədoan məkdələrdə. Bu, Rusiya siyastində bir yenilikdir.
...Allah əlsin, bu əxrəcə davam etsin. Bəl bir məkdələ ilk nəvəndə Türkiyənin zə nə faydalərdə

Siz həkimiyyətdə olanda Türkiyəni gətirdiniz, sonra AB dövlət kətibi Ceyms Bəkəri Bəkya gəlməyə vadar etdiniz. -
?Bətən bunlar Moskvada tzyiqləriylənticilmirdi ki

Xeyr. Mənim o vaxtkı AB lideri ata Bula da Qarabağ haqqında yazmalarını olmuđu. O zaman Bəkda Mərkəzi -
Kəfiyyət darsinin bizi məsləmət olmaq ədlə bir nə əgenti fəliyyətlə gəstirdi. Onlar ilri ilə laqdar mənim qəbuluma
gəldikdən sonra hiss etdim v yərdim ki, bunlar MK-nin əgentləridir. Onlardan Harri ədlə biri bir dəfə sorudu ki,
bəs sizin niyə cəngədləniz yoxdur. Dedim ki, bizim limiz hətə bəl məsləllər ətmə. O cavəb verdi ki, yox, lazımdırsa,
biz siz zəllə məhafiz təkil edib bilmirik. Siz bəl əylə zərəfat etməyin... Bir dəfə isə mən məlumat əldə ki, AB dövlət kətibi
Ceyms Bəkəri rəvəndə, oradan da Dəkənd ucaq, əncəq Bəkya gəlmək fikri yoxdur. Harriyəni ərdə v ona
dedim ki, A. Ev ətdərsən ki, rəsmi Bək dövlət kətibinin onlar ziyarət etməsindən nəzərdə. Yərm saatdan sonra
o gəldi ki, prezident Bək Bəkəri gəstirib ki, rəvəndə Dəkənd uarkn Bəkya da dənən. Əncəq onun cəmi 1
saat vaxt olacaq. Dedim ki, sa olun, bu da kifayətdir. z-zəmə isə dənən ki, AB dövlət kətibini Bəkda az 2 saat
İngidim. Dərüdən da əl əldə ki, onunla iki saatdan ox təkbətək sərbətləndirdik. Sonra o, tyarın gəyrsindən Bua
...zəng edib ki, Mətlibovla dənqlər uurla kədi

?Bəs Qarabağ haqqında nə dənən -
Bəkəri tərflə məlumat verdim Qarabağ məsələsi haqqında. Əncəq o da konkret bir sız dənədi. Yənləz sığdi ki, -
...mələ olarq

Bəl ənlədq ki, hətə MK əgentləri sizinlə məyən informasiyə məbadilsə etməklə siyastiniz təsir gəstirmək -
?istiyirdilər

Əl idi. Amma mən onlarn ox sızın inanmırdım, zəmə yoxladım... Bir dəfə Moskvaya MDB İkinin səmmitinə -
yollanmırdan nə hətə MK əgenti Harri mən dənədi ki, əitəmə, siz Moskvaya uməlsiz. Dedim, bəl. O
sorudu ki, hansı tyar ilə uursuz. Cavəb verdim ki, xəsusi bir tyar ilə. Sorudu ki, hətə tyar haradadır,
əyəcə bəksu var. Dedim ki, xeyr, əq ənqardadır. Harri isə gəyəcə həcənə cavəb verdi ki, siz nə dənən,
əhtiyatlı olməlsiz. Biz rəndən ədamlarımız məlumat verib ki, hətə İkinin rəzisindən sizin tyarını vura bilərlər.
Mən ənlədmə ki, bu dənformasiyə v AB kəfiyyət rən mənim gəzəndən səlməqlə rəsmi Təhranla Azərbaycan
...ərəndə mənasibətli gərdənədrim əl

?V sonra siz əyni tyar ilə udunuz Moskvaya -

...Bli v he bir terror-filan da olmad -

Ayaz mllim, Sizin Qaraba danqlaryla bal Moderator.az-a son aqlamanz maraqla qarland. Oxucularmz - mvzu il laqdar siz bir ne sual nvanlama xahi edibl. Suallardan biri beldir: "Bundan sonra Srkisyarla ?grmyin mnas yoxdu" demkl mharibnin yegan alternativ yol oldu qnatindsinizmi

Bunu mntiq z dikt edir. vllr d dediyim kimi, gr uzun illr siyasi danqlar fayda vermyibs, demli, buna - ...alternativ axtarmaq grkdir. Amma hmin alternativ d baqa lklr mracit, xahi hesabna taplmamaldr Bir ox thlilir bu qnatddir ki, Qaraba mslsini hll etmk n n yax frst el sizin prezidentlik dnmin tsadf ets - ...d, siz bu tarixi ans qarmsnz

Bel dnnlr onu xatrlatmaq lazmdr ki, 1991-1992-ci illrd Azrbaycan daxilind Mtllobovun arxasnda duran - olmad. Hakimiyyt urunda dhtli, amansz mbariz getdi. Bunu indi d ham etiraf edir. He ks dey bilmz ki, yox, bel eylr olmayb... Bu cr raitd prezident kimi mnim qarmda ilk nvbd Qarabadak separat ermnilr, ikincisi Ermnistan v xaricdki ermni lobbisi, ncs d daxildki amansz, dialoqa getmyn mxalift v stlik, yenic mstqillik qazanm respublikann mumi iqtisadi-siyasi tinliklri dayanrd Yni, 4-5 cbhd savardm. Odur ki, mn Qaraban azad edilmsi n limdn glni etdim, ancaq sadaladm amillrin yaratd gerkl durum bu ii sona ...atdrmaa imkan vermdi

Hakimiyytd qalsaydnz, rus qounlarnn Azrbaycanda qalmas rtil Qarabada Moskvann dikt etdiyi - ?nizamlanma variantna razlaardnm

Biz bu mrhlni kedik vaxtil. O zaman ermni ialna qar ayknd mliyyatnda Gncdki 104-c diviziyann gncdn - istifad etdik. O dvrd biz MDB lkrinin kollektiv thlksizliyi qurumuna qoulmaa raz idik. V ruslara dedik ki, biz Azrbaycann razi btvlyn tmin edcyiniz tqdird MDB kollektiv thlksizlik qurumuna girmy hazrq. V istniln vaxt xmaq rti il. Yadzadrsa, Heydr liyev hmin qurumdan xd, Yeltsinin Azrbaycana qar siyastin ...etiraz olaraq

Onu da deyim ki, mhz bizim rus ordusuyla razlaaraq ld etdiyimiz v kemi mttfiq respublika kimi paymza dn klli miqdarda hrbi texnika v silah-sursatn hesabna 1992-ci ilin yaynda AXC hakimiyyti ...Qarabada mvqqti d olsa, uurlu mliyyatlar keirdi

?Rusiya n dedi ki, etmdiniz v sizin devrilmniz imkan yaratd -

Bel bir mqam olmudu... 14 fevral 1992-ci ild MDB birlmi hrbi qvvli yaradlarkn mn bir dvl bas kimi lk - daxilindki duruma arxalanaraq bu haqda sazii imzalamaqdan imtina etdim. Blk d biz hmin sazi qol ksydik, vziyyt tamam baqa cr olard. Sual vermk olar ki, siz prezident kimi qol kmyi lazml bildiyiniz halda niy, ndn kinib trddd edirdiniz ki. Bilirsiz, hl 1991-ci ilin payzndan daxild mxalift bel bir ry formaladrrd ki, guya Ayaz Mtllobov Azrbaycanda milli ordunun yaradlmasn istmir. V mn Moskvann tklif etdiyi bu sazii imzalasaydm, o saat hamn ayaa qaldracaqlar ki, biz ordu yaradrq, prezident is .onu drhal Rusiyann tabeliyin verir, xyant edir, filan v s

Yax , mn qol kmdim v az sonra da qan tkmdn hakimiyytdn uzaqladm. Bs hmin AXC liderlri hakimiyyt ...gldi, niy zlri Qaraba mslsini hll etmdilr

Ayaz mllim, Azrbaycan gnortadan qabaq Qrbin, AB-n, gnortadan sonra Rusiyann v ya rann gizli v aq - ?basqlar altnda qalr. Bs biz hans istiqamt integrasiya etmliyik ki, ham bizdn raz qalsn

Bu gn bilmliyik ki, Trkiy nc dediyim kimi, qarda lk olaraq bizim n ox vacibdir. Amma Rusiyadan da z - dndr bilmrik, nki bizim byk v qdrtli hmsrhd qonumuzdur. Eyni zamanda dnmk lazmdr ki, Rusiya il ikitrfli laqlri geniindirsk, AB, Avropa, elc d Trkiy buna nec baxacaq. Yni xarici siyasti yoluna qoymaq n mumi bir dstur tapmaq mmkndr. Gerklk xarici siyastd btn lk v gclrl anlama raitind yaama tlb edir. Bu gndk Heydr liyev v ardnc onun layiqli davams lham liyevin apard balansladrlm xarici siyast uurla ...nticlib. Lakin bundan sonra hm xaricd, hm daxildki problemlr daha inclikl yanamaq lazmdr

Yeri glmikn, regionuluq, yerlibazlq faktorlu da ox narahatedicidir. Tssf ki, bu xstlik artq insanlarn beynin hkk olunub. Mn xsn xcalt kirm, kimdns soruam ki, sn haralsan. Dilim glmir bel bir sual vermy. Azrbaycanlyq hamz... Bu gnk problemlrin yaad blgdn asl olmayaraq hamya dxli var. Bu gn guya naxvanllarn ksriyyti yax dolanr ki? Btn regionlarda oxar atmazlqlar mvcuddur. gr hazrda kimlrs Azrbaycanda regionuluq, yerlibazlq zminind qardurma yaratmaq istyirs, bilsinlr ki, ox da uzaa ged bilmycklr. Shbt hm d lknin prezidenti lham liyev v 1-ci vitse-prezidentin birg apardqlar siyast

...mnasibtdn gedir. Bu birgliy klg salmaq olmaz